

Kommittédirektiv

Översyn av statens insatser för lättläst

**Dir.
2012:109**

Beslut vid regeringssammanträde den 25 oktober 2012

Sammanfattning

En särskild utredare ska se över statens insatser på området lättläst. Syftet med översynen är att ge regeringen beslutsunderlag för eventuella reformer och prioriteringar på området.

Utredaren ska bl.a.

- kartlägga marknad och målgrupper för lättläst,
- identifiera och beskriva relevanta aktörer,
- identifiera behovet av offentligt stöd till lättläst, och
- föreslå hur statens insatser för lättläst ska organiseras.

Uppdraget ska redovisas senast den 31 maj 2013.

Verksamhet som står inför utmaningar

För budgetåret 1968/69 beviljades dåvarande Skolöverstyrelsen för första gången ett särskilt statligt anslag för framställning av lättläst litteratur. Utgivningen skedde i samarbete med olika bokförlag, som fick produktionsbidrag för utgivningen och själva ansvarade för marknadsföringen. Utgivningen av lättlästa böcker kom att behandlas i flera statliga utredningar och propositioner, och fick efter hand högre anslag.

Taltidningskommittén gav 1984 ut det första numret av den lättlästa nyhetstidningen 8 SIDOR, inom ramen för Utbildningsdepartementets försöksverksamhet med nyhetsförmedling till begåvningshandikappade och vissa andra lässvaga grupper.

Verksamheten permanentades och för att ge ut tidningen bildade staten Stiftelsen för lättläst nyhetsinformation och litteratur, senare kallad Centrum för lättläst. I sin proposition om nyhetsförmedling till gruppen som då benämndes begåvningshandikappade (prop. 1985/86:175) framhöll regeringen att principen om att handikappade ska kunna delta i samhällslivet på samma villkor som andra är central i den statliga handikappolitiken. Tidningen skulle vidare utformas så att den blir till nytta även för andra än begåvningshandikappade. I dag ges tidningen ut av Centrum för lättläst.

Stiftelsen för lättläst nyhetsinformation och litteratur startade sin verksamhet den 1 januari 1987, och den 1 juli 1988 fördes utgivningen av lättlästa böcker över till stiftelsen. Enligt stadgarna har stiftelsen till ändamål att ge ut och äga en nyhetstidning för begåvningshandikappade och att ombesörja utgivning av lättlästa böcker. Stödet till stiftelsen och ansvaret för dess verksamhet fördes över från det utbildningspolitiska till det kulturpolitiska ansvarsområdet.

Verksamheten vid Centrum för lättläst är indelad i fyra delar: nyhetstidningen 8 SIDOR, lättlästa böcker, marknadsföring och läsombud. Därutöver finns den affärsdrivande tjänst som på uppdrag gör lättlästa bearbetningar av samhällsinformation och erbjuder kurser och föreläsningar i att skriva lättläst. Under de senaste åren har satsningen mot skolområdet varit en prioriterad uppgift. Stiftelsen har sedan 2007 haft ett särskilt regeringsuppdrag att öka utbudet av lättläst i skolan. Därutöver verkar stiftelsen som ett kompetenscentrum för lättläst, och har etablerat ett forskarnätverk.

Verksamheten i Centrum för lättläst regleras genom treåriga avtal mellan stiftelsen och staten samt genom årliga riktlinjer för statens bidrag till stiftelsen. Styrelsen, styrelsens ordförande och revisorer utses av regeringen.

Verksamheten står i dag inför en rad utmaningar. Teknikutvecklingen har medfört att målgrupperna bör kunna nås av lättläst via nya medier, delar av verksamheten möter ökad konkurrens från andra aktörer och kretsen av målgrupper för lättläst vidgas och nya behov identifieras. Ett flertal andra statliga aktörer har verksamhet med liknande syften. I den förvaltningspoli-

tiska propositionen Offentlig förvaltning för demokrati, delaktighet och tillväxt (prop. 2009/10:175) anges att myndighetsformen bör vara huvudregel för statlig verksamhet och att valet av annan organisationsform än myndighet bör omprövas med viss regelbundenhet. Därför finns det nu ett behov av att se över statens insatser för lättläst.

Uppdraget att föreslå hur statens insatser för lättläst ska organiseras

Kartlägga marknad och målgrupper för lättläst

Sedan Stiftelsen för lättläst nyhetsinformation och litteratur bildades 1987 har marknaden för lättläst förändrats betydligt, liksom kunskapen om vilka som har behov av lättläst. Efterfrågan på lättlästa versioner av både webbsidor och tryckt material har vuxit. Vidare är enligt Centrum för lättläst texter på lätt svenska ett värdefullt hjälpmedel för allt fler målgrupper; såväl flickor och pojkar som kvinnor och män med lässvårigheter eller som är ovana läsare. Det kan enligt Centrum för lättläst gälla personer med utvecklingsstörning, autism eller afasi, personer med dyslexi eller andra former av läs- och skrivsvårigheter, personer med psykiska problem eller demens samt skolbarn och personer med annat modersmål som ska lära sig svenska. Behovet av lättläst litteratur och annat material i skolan har också uppmärksamrats.

En fördjupad kartläggning av marknaden för lättläst, dvs. offentliga och privata organs efterfrågan på lättläst, och av dagens målgrupper och deras behov av lättläst behövs som underlag till utredningens förslag och regeringens överväganden.

Utredaren ska därför

- kartlägga marknad och målgrupper för lättläst, och
- särskilt redovisa olikheter i behov inom eller mellan målgrupper som beror på kön.

Identifiera och beskriva relevanta aktörer på området

I en omvärldsanalys beskrev Centrum för lättläst våren 2011 bl.a. sitt förhållande till andra aktörer och möjligheter till samarbete (Ku2011/603/KV). En aktuell och bredare beskrivning av aktörer på området behövs för regeringens överväganden.

Vidare behövs en bedömning av i vilken utsträckning aktörernas kompetens och verksamhet skulle kunna bidra till arbetet för lättläst. Det kan gälla t.ex. kunskap om produktion eller utgivning av anpassad nyhetsinformation eller litteratur, om utbildning i svenska för invandrare, om läsfrämjande och annat arbete gentemot de relevanta målgrupperna och om arbete med anpassat material i skolan. Det kan också gälla utveckling av eller arbete med nya medier och tekniska lösningar för anpassning av nyhetsinformation eller litteratur och om språkforskning och -bearbetning. Både offentlig verksamhet, det civila samhällets organisationer och näringsverksamhet i olika former bör ingå i en sådan bedömning. Som underlag till eventuella reformer och prioriteringar behövs också en oberoende beskrivning av den nuvarande verksamheten vid Centrum för lättläst och hur den finansieras.

Utredaren ska därför

- identifiera och beskriva relevanta aktörer inom olika sektorer, med verksamhet som rör frågor om t.ex. kultur, integration, utbildning, forskning och funktionsnedsättning, som skulle kunna bidra till arbetet för lättläst, och
- redogöra för verksamheten vid Centrum för lättläst och hur den finansieras i dag.

Identifiera behov av offentligt stöd till lättläst

Centrum för lättläst uppger att behovet av lättläst sannolikt kommer att öka i framtiden. Samtidigt har samhället och marknaden förändrats på ett sätt som gör det möjligt att tillgodose vissa behov utan särskilda statliga insatser. Utgivning av lättläst har blivit en konkurrensutsatt marknad, där oberoende förlag ger ut lättläst material utan stöd från det allmänna.

Tillgången till samhällsinformation på lätt svenska har också ökat. Bearbetningar av texter till lätt svenska kan beställas hos flera företag. För vissa målgrupper kan andra typer av insatser vara möjliga, exempelvis hjälpmedel och utbildningsmaterial.

För att statens insatser för lättläst ska ge bästa möjliga stöd till de behövande målgrupperna bör de inriktas på insatser som verkligen behövs och som inte kan tillgodoses på annat sätt. Statens insatser bör vidare borge för konkurrensneutralitet.

Utredaren ska därför

- identifiera vilka delar av området som är i behov av offentligt stöd, och
- särskilt lyfta fram de behov statens insatser för lättläst främst bör tillgodose.

Föreslå hur statens insatser för lättläst ska organiseras

I de dokument som styr verksamheten vid Centrum för lättläst är varken målen för verksamheten eller de målgrupper som omfattas tydligt avgränsade. Centrum för lättläst producerar i dag ett brett utbud av lättlästa produkter som ges ut i olika format och via olika medier, delvis på en konkurrensutsatt marknad. Det saknas emellertid uppgifter om i vilken utsträckning produktionen tillgodoser de olika målgruppernas behov av lättläst. Behovet att via nya medier nå de flickor och pojkar, kvinnor och män som utgör verksamhetens målgrupper ställer krav på teknikutveckling som kan vara svår att finansiera i en verksamhet av stiftelsens storlek.

Det är angeläget att statens insatser kommer till bästa möjliga nytta för de målgrupper som identifierats och att statliga resurser används på effektivast möjliga sätt och inte snedvrider konkurrensen på marknaden för lättläst.

Utredaren ska därför, med utgångspunkt i kartläggningen av marknad och målgrupper, beskrivningen av relevanta aktörer och behovet av offentligt stöd

- föreslå hur statens insatser för lättläst ska utformas och organiseras i framtiden,

- särskilt redovisa vilka uppgifter vid Stiftelsen för lättläst nyhetsinformation och litteratur som kan föras över till en myndighet eller annan organisation,
- särskilt redovisa överväganden som ligger till grund för eventuella förslag om att verksamhet inte ska bedrivas i myndighetsform, och
- analysera och ta ställning till om de ekonomiska ramarna för de statliga insatserna bör minskas till förmån för andra insatser för att främja läsning hos eller tillgängliggörande av litteratur för de grupper som i dag har behov av lättläst nyhetsinformation och litteratur.

Konsekvensbeskrivningar

Utredaren ska analysera och bedöma förslagets konsekvenser för berörda målgrupper för lättläst nyhetsinformation och litteratur samt för berörda aktörer. Utredaren ska också pröva och analysera förslagen ur ett jämställdhetsperspektiv. Vidare ska eventuella konsekvenser för miljön redovisas.

Utgångspunkten är oförändrade eller minskade statliga kostnadsramar för området.

Samråd och redovisning av uppdraget

Utredaren ska samråda med Handisam, Specialpedagogiska skolmyndigheten, Göteborgs universitet (Institutionen för pedagogik och specialpedagogik), Lunds universitet (Språk- och litteraturcentrum), Post- och Telestyrelsen, Statens kulturråd, Institutet för språk och folkminnen, Talboks- och punktskriftsbiblioteket samt Arbetsförmedlingen. Utredaren ska söka samråd med Stiftelsen för lättläst nyhetsinformation och litteratur.

Utredaren ska informera sig om beredningen av de förslag som lämnats av Litteraturutredningen (SOU 2012:65).

Uppdraget ska redovisas senast den 31 maj 2013.

(Kulturdepartementet)